

DE "MAATSCHAPPIJ" EN HET TUINBOUWONDERWIJS

Inleiding op de algemene vergadering van de
Kon.Ned.Mij voor Tuinbouw en Plantkunde -
24 april 1963 te Amsterdam.

Het is zeer verheugend dat het Hoofdbestuur in principe heeft besloten regelmatig het "tuinbouwonderwijs" als speciaal punt op de agenda van de algemene vergaderingen te zetten. Gezien vanuit de plaats en de taak van de "Maatschappij" moet zulks zeer nuttig worden geacht.

Om een juist inzicht te hebben in de huidige organisatorische verhoudingen t.a.v. het tuinbouwonderwijs, dient men zich vòòr alles rekenschap te geven van dat wat in het verleden - mede door de "Maatschappij" - is tot stand gebracht./-

De onderwijstechnische aspecten worden in de volgende inleiding buiten beschouwing gelaten. Het is te wensen dat het Hoofdbestuur bereid zal zijn, bij een volgende bijeenkomst, iemand die op dit terrein meer deskundig is, uit te nodigen.

De geschiedenis van het tuinbouwonderwijs

Het is bijna honderd jaar geleden⁽¹⁸⁸⁰⁾ dat in Amsterdam de eerste Tuinbouwschool "Linnaeus" te Watergraafsmeer (buitenplaats Frankendael) werd gesticht. Eerste directeur was de heer Groenewegen; de school was verbonden aan een handelskwekerij waarvan de heer Groenewegen eigenaar was.

In 1880 was het Hoofdbestuur van de "Maatschappij" genoodzaakt zich te bemoeien met de gang van zaken op "Linnaeus". De directeur van de Amsterdamse Stadskwekerij H.C.Zwart werd belast met het waarnemend-directeurschap. De heer Zwart was toen reeds secretaris-penningmeester van het Hoofdbestuur der "Maatschappij". Bijzonder jammer was het dat in 1894 de Tuinbouwschool "Linnaeus" moest worden opgeheven door allerlei organisatorische moeilijkheden.

/- Een bijzonder dankbaar gebruik heb ik kunnen maken van de interessante historische gegevens die de heer H.Veendorp in 1952 vermeldde in zijn inleiding ter gelegenheid van het "Onderwijscongres" van de Afdeling Leiden (75-jarig bestaan).

Reeds in 1876, toen de "Maatschappij" nog slechts 750 leden telde, verdeeld over 12 plaatselijke afdelingen, richtte het Hoofdbestuur zich tot de Regering teneinde te komen tot het stichten van een Rijkstuinbouwschool. Het succes was niet bijzonder groot; het H.B. bleef echter wijzen op de noodzakelijkheid van een speciale opleiding in de tuinbouw.

In 1880 antwoordde de toenmalige Minister, dat het geen steun kon verlenen aan de oprichting van een Rijkstuinbouwschool, omdat hij bang is dat de leerlingen onvoldoende praktische scholing zullen krijgen. Uit die tijd dateert ook een brochure "Over het belang van goed tuinbouwonderwijs", geschreven door de voorzitter van het H.B. de heer W.A. Viruly Verbrugge (1881).

Zonder versagen bleef het H.B. streven naar verwezenlijking van de plannen. De voorzitter van het H.B., de heer Viruly Verbrugge, pleitte als lid van de Tweede Kamer voor het stichten van een tuinbouwschool in Wageningen. Ook de heer E.H. Krelage (Haarlem) - eveneens lid van het H.B. - spande zich eveneens in; hij was echter voorstander van een school in het Westen. Tegelijkertijd streefde de heer Krelage voor de totstandkoming van speciale opleidingscursussen voor het tuinbouwonderwijs.

Intussen was in 1884 door de "Maatschappij voor Weldadigheid" in Frederiksoord een tuinbouwschool gesticht, in het kader van het sociale werk van deze Maatschappij in Overijssel. Deze school speelt later onder de naam G.A. van Swieten Tuinbouwschool een belangrijke rol bij de opleiding van functionarissen op middelbaar niveau.

In 1894 werd door de "Afdeling Den Haag" een motie ingediend waarbij het H.B. werd uitgenodigd zich tot het Landbouwcomité te wenden, met het verzoek er eveneens bij de Regering op aan te dringen dat een Rijkstuinbouwschool tot stand komt.

Gelukkig diende de Regering een jaar daarop een wetsontwerp in tot "reorganisatie van de Rijkslandbouwschool en tot regeling van het tuinbouwonderwijs". Dit gaf de stoot tot oprichting van de Rijkstuinbouwschool te Wageningen, als afdeling van de Rijkslandbouwschool.

Een drietal Rijkstuinbouwscholen kwam toen nog voor het einde van de jaarwisseling tot stand, nl. in de tuinbouwcentra :Naaldwijk(1896), Aalsmeer(1897) en Boskoop (1898). Voor en tijdens de eerste wereldoorlog werden nog 4 scholen gesticht: Lisse(1911), Hoorn (1913), Alkmaar(1915) en Nijmegen (1919).

Cursusonderwijs

Als voorloper van de tuinbouwavondcursussen, die op tal van plaatsen door de "Maatschappij"-afdelingen werden georganiseerd kan men de functie van de "wandelleraar" zien, die op tal van plaatsen voorlichting en onderricht gaf aan vakmensen. In 1891 verstrekte de overheid een subsidie van f. 2000 aan de "Maatschappij", ten behoeve van het werk van de wandelleraar Ide, Directeur van de school in Frederiksoord.

Nadat in 1897 de "lager acte tuinbouw" was ingesteld drong de Afdeling Groningen van de "Mij", op de algemene vergadering in 1898 in Den Haag, aan op toelating van practici met voldoende bekwaamheid, tot de opleiding voor lager acte tuinbouw, naast de onderwijzers van het gewoon lager onderwijs.

De Afdeling Wageningen pleitte echter voor een speciaal diploma voor practici. De Inspecteur van de Landbouw Löhnis stemde met de door "Wageningen" geopperde gedachte in. Hier werd de basis gelegd voor de opleiding van tuinbouwvakonderwijzers - een opleiding die eerst in mei van 1913 tot stand kwam.

Een direct gevolg van de Wageningse voorstellen was echter wel de totstandkoming van verschillende "Maatschappij"-praktijkdiploma's (o.m. groenteteelt, fruitteelt en bloemeteelt - 1910).

Het aantal tuinbouw cursussen nam rond de eeuwwisseling sterk toe (1899); de cursussen kregen een steviger basis toen op 24 oktober 1906 een Koninklijk Besluit tot stand kwam ter subsidiëring van de tuinbouw cursussen.

De zorg voor voldoende praktijk bij de opleiding heeft bij de "Maatschappij" altijd een grote rol gespeeld. In 1910 nl., toen er reeds meer dan 90 cursussen liepen, stelde de "Maatschappij" een studietoelagencommissie in om te onderzoeken of de praktijk bij de opleiding voldoende tot zijn recht komt. Ook deze commissie sprak zich uit voor een speciale opleiding voor de practici.

Ook de vakopleiding voor het bloemenschikken had al vroeg de aandacht van het H.B. van de "Maatschappij". In 1917 gaf het H.B. aan een speciale commissie opdracht de mogelijkheden tot het instellen van een ~~ex~~ examen voor het bloemenschikken en -binden te onderzoeken. In 1922 werd een examencommissie bloembinderij ingesteld. Dat de Overheidsfinanciën ook in die jaren van invloed waren op het onderwijsprogramma moge blijken uit het feit dat de Afdeling Amsterdam in 1924 op de Algemene vergadering van de "Maatschappij" met klem protesteerde tegen de verlaging van de subsidies voor de algemene tuinbouw cursussen, de cursussen tuinkerken en dendrologie.

Twee jaar later werd op de Algemene vergadering gesproken over de oorzaken van de achteruitgang van het gehalte van de leerlingen die in het bezit zijn van een diploma van de algemene tuinbouw cursussen.

Lagere tuinbouwscholen

Dat ook in "Maatschappij"-kringen werd beseft dat het avondonderwijs niet de meest ideale vorm van onderwijs was, moge blijken uit het verzoek dat de Afdeling Den Haag in 1921 tot de regering richtte om mede te werken aan het stichten van een lagere tuinbouwschool in Den Haag. Het verzoek werd echter afgewezen wegens de financiële consequenties die dit voor de rijkskas zou hebben.

In 1928 kreeg de heer A.J.van Laren(Amsterdam) op voorstel van het H.B.-lid ir.Heemstra(Rijkstuinbouwconsulent te Groningen) opdracht om in de "Adviescommissie voor land- en tuinbouwonderwijs" te bevorderen, dat er naast lagere landbouwscholen ook lagere tuinbouwscholen worden gesticht.

In datzelfde jaar verzocht de Minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw aan de "Maatschappij" om 2 leden te benoemen in een door hem ingestelde commissie, die tot taak kreeg "het bezien hoe het land- en tuinbouwonderwijs" méér aan zijn doel kon beantwoorden".

De H.B. leden prof. Siérks en ir. Heemstra werden als zodanig in de commissie benoemd.

In 1931 werd door het College van B.en W. van Baarn, advies gevraagd over de eventuele oprichting van een lagere tuinbouwschool.Het H.B. adviseerde echter afwijzend (omdat de Utrechtse belangen hiermede geschaad zouden worden!).

Leerlingwezen

Dat het "leerlingwezen" al in een vroeg stadium de aandacht had van de "Maatschappij" moge blijken uit de discussies op de algemene vergadering in 1933 toen een schema voor de opleidingen 1e en 2e knecht aanleg en onderhoud ter gafel kwam. Ook op de algemene vergadering in 1914 in Leiden was het onderwerp "Leerlingwezen" reeds aan de orde geweest. Deze ingewikkelde materie bleef echter rusten in de crisisjaren. In het begin van de tweede wereldoorlog werd dit vraagstuk weer actueel waarbij overleg werd gepleegd met de toenmalige Inspecteur van het Tuinbouwonderwijs, ir A.W.v.d.Plassche. De mogelijkheden tot verwezenlijking van de plannen werden niet groot geacht, zolang er geen wettelijke verplichting tot stand was gekomen. De mogelijkheden hieromtrent zouden bestudeerd worden. Desondanks besloot de "Maatschappij" in 1943 om speciale dagboeken voor het leerlingwezen te laten drukken. Dat er veel gebruik van is gemaakt, kan beslist niet worden gezegd.

Praktijkexamens

Voor de verschillende tuinbouwsectoren kwamen in 1938 uitvoerige rapporten tot stand over de diverse praktijkexamens. Een belangrijk facet in deze rapporten was de leeftijd, waarop de jonge mensen tot die onderscheiden examens toegelaten zou worden. Richtlijnen en examenreglementen werden vastgesteld voor:

1e knecht hovenier

1e knecht fruitteelt

1e knecht tuiniersvak

1e knecht bloemisterij

1e knecht boomkwekerij

"Examen Frederiksoord".

In dat jaar kwam een contact tot stand met de Kring Bloemist-Winkeliers van de "Groep Bloemisterij" (de latere Vereniging "De Nederlandse Bloemisterij"). Dit overleg had betrekking op de winkeliersopleiding in verband met de vestigingswet voor de bloemendetailhandel. Aan dit overleg nam de Inspecteur van het Tuinbouwonderwijs deel.

Toen men zich in 1941 in kringen van de georganiseerde hoveniers ook intensief ging bezighouden met de vakopleiding, kwamen de "Maatschappij" en de Kring Bloemist-Hoveniers gezamenlijk tot een leerplan voor 1e en 2e knecht hovenier. In 1943 leidde de samenwerking tussen beide organisaties tot de instelling van plaatselijke vakcommissies, waarin de plaatselijke organisaties werden betrokken. De organisatorische opbouw vond echter z'n voltooiing in 1943 toen de Centrale Onderwijs Commissie Hoveniers (C.O.C.) werd ingesteld, waarin de "Maatschappij" en de Kring elk een gelijk aantal bestuursleden benoemden.

Door de reismoeilijkheden werden in 1944 en 1945 geen examens afgenomen; een en ander kwam weer op gang toen in 1946 een volledig examenprogramma afgewerkt kon worden.

Nieuwe ontwikkelingen na 1945

Dat de "Maatschappij" zich bij voortduring bewust was van haar taak t.o.v. het tuinbouwonderwijs moge blijken uit de besprekingen die in 1946 aan het bloemisterijonderwijs werden gewijd; met name speelde de specialisatie met betrekking tot de praktijkexamens voor "Aalsmeer" en "Boskoop" een rol. In de algemene vergadering van datzelfde jaar werd uitvoerig gesproken over de waarde, alsmede over de afstemming en aansluiting van alle mogelijke getuigschriften. Besloten werd het tuinbouwonderwijs in zijn geheel, in georganiseerd verband, nader onder de loep te nemen.

Toen het Kon.Ned.Landbouw Comité (K.N.L.C.) zich in 1951 tot het Hoofdbestuur richtte met de mededeling dat het zich ook voor het tuinbouwonderwijs interesseerde, ging het H.B. gaarne in op het verzoek een "Mij"-vertegenwoordiger aan te wijzen als in K.N.L.C.-verband over onderwijsaangelegenheden gesproken zou worden. In de praktijk heeft dit contact jammergenoeg weinig betekend.

Wellicht kan dit contactgezien worden als een goede voorbereiding bij de totstandkoming van de Centrale Onderwijs-Commissie Bloemisterij in 1954, waartoe de Onderwijscommissie van de "Maatschappij" het initiatief nam. Behalve de "Maatschappij" en de Vereniging "De Nederlandse Bloemisterij" namen ook de 3 Centrale Landbouworganisaties en de drie werknemersorganisaties zitting in deze C.O.C.

Een nieuwe impuls tot activiteit werd gegeven door de Tuinbouwonderwijscongressen, die door de Afdelingen Leiden en Haarlem, ter gelegenheid van hun 75-jarig bestaan in 1952 en 1954, werden georganiseerd.

Opvallend - en teleurstellend - werd het in "Maatschappij"-kringen gevonden dat de Minister van Landbouw in 1954 een "adviescommissie" instelde voor het Middelbaar en Lager land- en tuinbouwonderwijs, waarin de "Maatschappij" niet was vertegenwoordigd.

Evenzeer teleurstellend was het dat een verzoek van de Afdeling Leiden en van het Leidse Gemeentebestuur, om aan de Leidse Afdeling een lagere tuinbouwschool toe te wijzen, door de toenmalige Minister van Landbouw, werd afgewezen op grond van afspraken die gemaakt zouden zijn met de standsorganisaties.

Gelukkig had de Afdeling Amsterdam, dankzij een groot doorzettingsvermogen méér succes. In 1957 kon in de Hoofdstad een Lagere Tuinbouwschool (voor derichting aanleg en onderhoud van tuinen) worden gesticht. De naam "Linnaeus" werd aan de school gegeven, waarmede de herinnering aan de in 1868 gestichte school werd levendig gehouden.

Na Amsterdam volgde de oprichting van lagere tuinbouwscholen in Den Haag in 1959, waar de "Maatschappij"-afdeling, de Hollandsche Maatschappij van Landbouw bereid vond een school op te richten. De Afdelingen Haarlem, Bennebroek en Bloemendaal stichtten in 1962 een lagere tuinbouwschool in Haarlem.

Het jaar daarop werd in Rotterdam door de Afdeling, het Gemeentebestuur, de Holl. Mij van Landbouw, de Bloemisten-Patroonsvereniging, de l.t.s. "Prof. Hugo de Vries" in het leven geroepen.

Samenwerking

Ook op andere punten van het tuinbouwonderwijs werd van de zijde der "Maatschappij" samenwerking gezocht met de vaktechnische tuinbouworganisaties en met de drie Centrale Landbouworganisaties. Zo werd in 1959 een Centrale Onderwijs Commissie geformeerd voor de Boomkwekerij, en een Centrale Examencommissie voor Groente- en fruitteelt.

Het oude en vertrouwd klinkende "Examen Frederiksoord" werd in 1959 opgeheven, nadat reeds enkele jaren - bij gebrek aan kandidaten - geen examen meer was afgenomen.

WENSEN VOOR DE TOEKOMST

Als wij als "Maatschappij"-leden met een zekere gerechtigde trots op de inspanningen in het verleden mogen terugzien, dan ontslaat het ons niet van de plicht ons er ernstig over te beraden wat elk onzer in het belang van een goede vakopleiding kan doen.

Wij zullen moeten bevorderen dat elke afdeling zoekt naar mogelijkheden, passend bij plaatselijke omstandigheden en verhoudingen.

- a. aftasten van de mogelijkheden tot het stichten van algemene tuinbouw cursussen -
- b. vervolgcursussen voor volwassenen (korte speciale cursussen) -
- c. schakelcursussen -
- d. onderzoek naar mogelijkheden om tezamen met andere organisaties lagere tuinbouwscholen in het leven te roepen -
- e. stichten van vakscholen (bloemenschikken, bloementeel, boomteelt, aanleg en onderhoud enz.).

Bij het opstellen van een prognose voor de belangstelling die men voor een lagere tuinbouwschool mag verwachten, kan men het beste uitgaan van de belangstelling die er op dit moment ter plaatse is voor het avondonderwijs (alg. tuinbouw cursus).

De Afdelingsbesturen zullen de verschillende organisaties moeten benaderen voor het aanwijzen van bestuursleden en leden van Commissies van Toezicht van reeds bestaande scholen

Inspreek van de zijde van de "Maatschappij", de organisatie die bijzonder veel ervaring op het terrein van het tuinbouwonderwijs heeft, is gewenst - en wordt bovendien in het algemeen ook wel geapprecieerd. Het Hoofdbestuur en de Tuinbouwonderwijscommissie zullen de Afdelingen daarbij kunnen adviseren.

In het algemeen kan gesteld worden dat de samenwerking met anderen zeer gewenst is, daarbij valt te denken aan:

- a. vaktechnische organisaties -
- b. standsorganisaties -
- c. gemeentebesturen -
- d. werknemersorganisaties.

In dit verband valt ook te denken aan het verbinden van een "afdeling tuinbouw" aan bestaande lagere landbouwscholen.

De bestaande Centrale Onderwijs Commissies (Hoveniersopleiding, Bloemenschikken en -binden, Bloemisterij, Boomkwekerij, Groente- en Fruit) hebben daarbij een coördinerende en adviserende taak. Een hechter contact van de C.O.C.'s met de plaatselijke vak- en onderwijscommissies is beslist nodig; een overleg - van onderaf - over onderwijs- en examenprogramma's verdient aanbeveling.

Wat plaatselijk aangevat kan worden moet niet van bovenaf geregeld of opgelegd worden: het stichten van vakscholen moet men overlaten aan de Afdelingen en de plaatselijke paragraonsverenigingen. De C.O.C.'s hebben slechts een adviseerende taak; bovendien moeten de gelden der C.O.C.'s niet besteed worden voor plaatselijke activiteiten.

Taak voor Hoofdbestuur en Tuinbouwonderwijscommissie

Er zal in de komende jaren veel te doen zijn op het vlak van het tuinbouwonderwijs" de ervaring en het enthousiasme van de "Maatschappij" als ideële organisatie, zal het onderwijs ten goede komen.

Het lijkt daarom gewenst, dat wij met elkaar er zorg voor dragen dat -

- a. er van "Mij"-zijde, waarnodig, actief en tijdig wordt ingegrepen - en niet achteraf -
- b. er een regelmatig contact tot stand komt tussen Directie Landbouwonderwijs; daarbij zal de positie, plaats en historie van de "Mij" beklemtoond moeten worden -
- c. de afspraken met de vaktechnische organisaties worden gehandhaafd t.a.v. het benoemen van de voorzitters uit de vertegenwoordigers van de "Maatschappij"; de secretariaten zijn nl. bij afspraak toegewezen aan de vaktechnische organisaties -
- d. dat de afgevaardigden van de "Mij" in de C.O.C.'s ook optreden en handelen in de geest van de "Mij" -
- e. er van de zijde van de "Maatschappij" voldoende belangstelling wordt getoond voor de opleidingen en examens -
- f. er regelmatig onderwerpen, verband houdende met het tuinbouwonderwijs, op de agenda voorkomen -
- g. er zonodig speciale bijeenkomsten worden georganiseerd door de T.O.C. of door de C.O.C.'s -
- h. de samenstelling van de Tuinbouwonderwijscommissie een weerspiegeling is van alle mogelijke facetten van tuinbouwonderwijs:
 1. "Maatschappij"-afgevaardigden (1 of 2) in de C.O.C.'s;
 2. deskundigen op onderwijsgebied (cursus- lager tuinbouwonderwijs, vakscholen enz.);

5.

Voor de nodige "doorstroming" zal gezorgd moeten worden; daarbij is het handhaven van roosters van aftreden bijzonder belangrijk -

- i. Het algemeen secretariaat en het secretariaat van de T.O.C. moet voldoende toegerust zijn om C.O.C. en Afdelingen te adviseren en contacten te kunnen leggen met andere organisaties.

Moge het zo zijn dat wij met elkaar als "Maatschappij"-leden, met de bestudering van alles was in het verleden een rol heeft gespeeld bij het tuinbouwonderwijs, onze lering trekken voor de toekomst, want er is nog bijzonder véél te doen!